

Oponentský posudok o vedeckých a odborných prácach doc. PhDr. Márie Dobríkovej, CSc., pri jej vymenúvacom konaní za profesorku v odbore slovanské jazyky a literatúry

Na začiatku svojho posudku o vedeckej a odbornej činnosti doc. Dr. Márie Dobríkovej, CSc., sa opriem o reč čísel z priloženej všeobecnej charakteristiky uchádzačky o vymenovanie za profesorku v odbore slovanské jazyky a literatúry. Tá reč je celkom jednoznačná. Doc. Dobříková naplňa vo všetkých bodoch požadované parametre, v niektorých veľmi podstatných ukazovateľoch požiadavky aj viacnásobne prekračuje: vedecké práce v zahraničí -- požadovaný počet 5, skutočnosť 22, odborné práce v zahraničí – požadovaný počet 22, skutočnosť 67, ohlasy spolu – požadovaný počet 45, skutočnosť 244, z toho v zahraničí – požadovaný počet 10, skutočnosť 108. Hoci menej zreteľne, jednako však v podobnom duchu vyznievajú aj údaje o uchádzačkinej pedagogickej činnosti (široký výpočet celkom nových kurzov), ako aj o jej viacerých ďalších relevantných aktivitách na pracovisku aj v širších slavistických kruhoch (rozličné organizačné práce, mnohoraká posudzovateľská činnosť atď.). Toto všetko sú skutočnosti zaiste dôležité pre meritum veci, teda pre samo uskutočnenie tohto vymenúvacieho pokračovania, ešte podstatnejšie či smerodajnejšie z hľadiska uchádzačkinho prínosu pre danú vednú oblasť a teda aj pre posúdenie jej pozície v príslušnej odbornej komunite je však to, čo je za uvedenými údajmi, aká je teda teoretická aj metodologická povaha jej nielen vedeckých, ale aj odborných prác a ako sa ony premietajú aj do jej pedagogickej činnosti na pracovisku.

Celý odborný aj osobnostný rozvoj doc. M. Dobříkovej je spätý s Filozofickou fakultou Univerzity Komenského a konkrétnejšie s jej základným slavistickým odborom. Tu vyštudovala v študijnej kombinácii slovenský jazyk – bulharský jazyk (1981), tu neskôr získala titul PhDr. (1982), následne aj vedeckú hodnosť kandidáta vied (1996) a napokon po habilitácii aj vedecko-pedagogickú hodnosť docentky (2008). K jej osobnostnému rastu, pravdaže, zreteľne prispeli jej mnohoraké (študijné aj pracovné) kontakty s viacerými predovšetkým južnoslovanskými akademickými a univerzitnými pracoviskami, ktoré uchádzačka realizovala formou stáží, študijných alebo prednáškových pobytov, účasťou na vedeckých konferenciách, neskôr aj na riešení spoločných výskumných projektov a pod. Sledujme teda, aké sú základné smery aj výsledky uchádzačkinej vedeckej profilácie, lebo práve od toho sa odvíjajú všetky relevantné zložky aj rozmery jej komplexnej charakteristiky.

Doc. M. Dobříková sa pomerne skoro po skončení svojich vysokoškolských štúdií orientovala na jazykovednú bulharistiku a slavistiku a rovnako pomerne zavčasu našla aj špecifickejší okruh svojich výskumných lingvistických záujmov, totiž frazeológiu. Práve táto oblasť jazyka svojimi mnohorakými parametrami či poznávacími znakmi ponúkala uchádzačke na jednej strane možnosti veľmi úzkej, na prvý pohľad až príužkej špecializácie a na druhej strane pre tie isté parametre alebo znaky zasa aj možnosť sledovať vlastne všetky rozmery jazyka, ako sa ony premietajú do špecifických vlastností, teda do formálnych aj sémantických alebo aj štylistických, resp. pragmatických kvalít konkrétnych frazém aj ich komponentov. Rozličné dimenzie tejto problematiky sú náplňou jej článkov a štúdií, od tých najskorších až po tie najnovšie, sú témou jej monografií aj jej častí slovníkových prác, ako aj predmetom viacerých jej popularizačných príspevkov. Ak chceme sledovať oblasti uchádzačkiných najzreteľnejších prínosov do nášho domáceho aj širšieho slavistického frazeologického diskurzu, možno ich nájsť najmä v tých jej prístupoch, ktoré istú problematiku odкрývajú cez jej porovnávacie skúmanie. V diele doc. Dobříkovej je takýchto okruhov aj konkrétnych miest, resp. pojmov viacero. Pripomeňme tu aspoň niektoré spomedzi nich.

Na prvom mieste sa v daných súvislostiach treba pristaviť pri uchádzačkiných prácach, v ktorých sa sleduje problematika vlastných mien ako komponentov frazém aj špecifika jednotiek s takýmito zložkami. Týmto otázkam sa venovala jej monografia, ako aj jej viaceré vedecké, odborné, ba aj

popularizačné príspevky. Práve autorkin porovnávací prístup (najčastejšie u nej išlo o porovnávanie slovenských a bulharských, zriedkavejšie však aj inojazyčných slovanských frazém príslušného typu) jej umožnil jednak precizovať vzťahy medzi procesmi frazeologizácie sledovaných jednotiek z jednej strany a zároveň aj apelativizácie, resp. proprializácie daných komponentov z druhej strany a jednak obohatiť a relatívne dokompletizovať celú typológiu jednotiek takéhoto druhu. Skúmanie uvedených procesov pri jednotlivých konštrukčných typoch frazém, subfrazémami a minimálnymi frazémami začínajúc a frazeotextémami končiac, odhalilo mnohé symetrické, ale aj asymetrické podoby frazém v porovnávaných jazykoch, poukázalo na ich symetrické, ale aj asymetrické sémantické, štylistické aj pragmatické parametre, čím zároveň prispelo k ucelenejšiemu obrazu jednotiek tohto druhu.

Druhým, autorkou azda rovnako sústredene sledovaným okruhom frazeologickej problematiky sú otázky tzv. minimálnych frazém. Aj v tomto prípade porovnávací prístup umožnil autorke vyčleniť viaceré také typy týchto jednotiek, ktoré sa pri pohľade na frazeológiu iba jedného jazyka neukážu, resp. nie sú natoľko zreteľné. Porovnávací analýza jednotiek sledovaného typu priviedla autorku k prehĺbenému, argumentačne náležite podloženému pohľadu na samu existenciu a zastúpenie rozmanitých druhov takýchto jednotiek v porovnávaných jazykoch a zároveň aj k dotváraniu a precizovaniu dovtedajších definícií takýchto frazém. Tento krok bol o to cennejší, že vymedzenie jednotiek daného typu autorka formulovala aj na pozadí poznania, že najmä niektoré slavistické frazeologické koncepcie vidia práve v tomto bode otázku určenia hraníc frazeológie dosť odlišne.

Poslednou poznámkou sa dostávame ešte k jednému dôležitému poznatku o vedeckom prínose uchádzačkiných prác pre frazeologickú teóriu. Práve práce zo sledovaných dvoch parciálnych okruhov frazeologickej problematiky viedli autorku nielen k porovnávaniu samých frazém uvedených typov, ale aj ku skúmaniu celej orientácie, vývinu a stavu frazeologickej teórie v jednotlivých národných školách, najskôr v slovenskej a bulharskej, neskôr aj v niektorých ďalších (najmä južnoslovanských). Vo svojich prácach sa (nielen) v tomto bode uchádzačka celkovo prikláňa k našej domácej koncepcii, pričom explicitne charakterizuje azda všetky rozdielne riešenia v porovnávaných koncepciách. Keďže jej formulovanie naznačených zistení sa v prácach z uvedených okruhov utváralo približne už pred desaťročím, ba už aj skôr, vynára sa otázka, či sa na ňom pri autorkinom poznaní najnovšieho vývinu frazeologických teórií u nás aj inde niečo zmenilo (a ak áno, potom v akom smere). Analogickú otázku vyvoláva aj uchádzačkino spoluautorstvo v kolektívnom dvojazyčnom v Záhrebe vydanom slovníku frazeologických prirovnaní (Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema, 2006). Ak v predtým spomínaných jej vlastných prácach išlo o konštatovania a interpretáciu rozdielných riešení istých problémov v našej a bulharskej teórii, pri jej spoluautorstve na uvedenom frazeologickom slovníku, ktorý je dielom predovšetkým široko uznávaných slovinských a chorvátskych frazeologičiek, sa vynára otázka, či aj v tomto prípade mohla uchádzačka prihliadať aj na naznačené slovenské prístupy k problematike frazeologickosti ustálených prirovnaní a tým vlastne aj k istým citlivejším miestam určovania hraníc celej frazeológie.

Pri charakteristike uchádzačkinej lingvistickej (a užšie najmä frazeologickej) profilácie treba aspoň tézovite spomenúť štúdie o problematike motivovanosti frazém, teda o téme, ktorá nachádza veľmi živé ohlasy najmä v prešovskej motivatologicky orientovanej lexikológii aj lexikografii, a potom širokú škálu jej porovnávacích štúdií o niektorých pozoruhodných vecných alebo pojmových okruhoch (sama autorka v týchto súvislostiach častejšie hovorí o konceptosférach) frazém. Už sám výpočet takýchto okruhov (napr. žena, hudobné motívy, bohatstvo – chudoba, zlato – zlatý, biblické motívy, čas, fauna, gajdošstvo, voda, okrajovo aj ďalšie) spolu so skutočnosťou, že niektoré spomedzi nich si vyžadujú či priamo ponúkajú ďalšiu vnútornú špecifikáciu (napr. pri frazémach z okruhu „žena“ také podskupiny, ako opozícia žena – muž, žena ako manželka, žena ako matka, pri frazémach z okruhu hudby zasa členenie podľa typov hudobných nástrojov, podľa ich vonkajších aj funkčných vlastností a pod.), a to

ešte umocnené jednak interdisciplinárnymi prístupmi k daným témam (pri každom z uvedených okruhov je zostava zúčastnených disciplín trochu iná) a jednak možnosťami, ktoré pri každom z nich poskytuje samo autorkou premyslene a viacsmerne aplikované medzijazykové porovnávanie, teda toto všetko ukazuje, že uchádzačka práve týmito prácami otvára v našej domácej frazeológii nateraz menej zastúpený prúd frazeologických bádání. Poznatky získané v každom zo spomenutých okruhov, ba aj v každej z jej takto orientovaných štúdií potvrdzujú, že tu máme do činenia s novou a bádateľsky produktívnou koncepciou výskumu frazeológie, ktorú overili nielen autorkine postupne pribúdajúce štúdie naznačeného typu a široký ohlas na ne, ale celkom zreteľne už aj úspešne obhájené, ako aj ďalšie rozpracované dizertačné práce jej doktorandiek. Je dobré, že po takýchto zisteniach môžeme konštatovať, že tu už naozaj možno hovoriť o rozvíjajúcej sa špecifickej škole nášho frazeologického výskumu, ktorá spolu s prehĺbenými d'určovskými medzinárodne etablovanými riešeniami základných otázok frazeologickej teórie (teória kolokability, teória tzv. n- gramov a pod.), ďalej s prešovskými (najmä ološtiakovskými) výraznými krokmi na ceste k spracovaniu doteraz chýbajúceho väčšieho slovenského frazeologického slovníka, ako napokon aj s ružomerskými do širokých medzinárodných projektov zapojenými výskumami biblickej frazeológie signalizuje novú fázu vývinu spracúvania slovenskej frazeológie a zároveň evidentne potvrdzuje uchádzačkin výrazný podiel na jej etablovaní.

Hoci som sa v celej predchádzajúcej časti textu tohto posudku upriamil predovšetkým na práce doc. M. Dobríkovej z oblasti kľúčovej sféry jej lingvistických výskumov, nemožno tu nevidieť fakt, že cez ne a cez pozitívne ohlasy na ne sa uchádzačka dostávala k riešeniam mnohých ďalších okruhov jazykovednej i širšej slavistickej problematiky, a tak sa postupne stávala dôstojnou pokračovateľkou a reprezentantkou tých najlepších tradícií tohto odboru nielen na svojom materskom pracovisku, ale aj v širších domácich aj medzinárodných reláciách, teda reprezentantkou, ktorá spomenuté tradície zreteľne obohatila o viaceré nové dimenzie. Na takomto základe a po všetkom tom, čo sa uviedlo v predchádzajúcich konštatovaniach a hodnoteniach, n a v r h u j e m, aby doc. PhDr. Mária Dobříková, CSc., bola vymenovaná za profesorku v odbore slovanské jazyky a literatúry.

Dunajská Lužná 31. 12. 2018

Prof. Dr. Jozef Mlacek, CSc.